

УДК 327(439)(498)

І. ШУЛІ-ЗАКАР
І. ХОРГА
А. ЛІЕШ
М. ТОМОРИ
К.- В. ЦОКА

**ВНЕСОК ІНСТИТУТУ ЄВРОРЕГІОНАЛЬНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ (IERS) ДЕБРЕЦЕН-ОРАДЕА
ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЦЕНТРУ ПІДВИЩЕННЯ
КВАЛІФІКАЦІЇ В ЯКІСНУ ТРАНСФОРМАЦІЮ
УГОРСЬКО-РУМУНСЬКОГО КОРДОНУ**

У статті на прикладі угорсько-румунського кордону робиться спроба показати, як змінилася природа кордонів від закритих до відкритих. Викладено зміст напрацювань угорських та румунських авторів – співробітників Інституту єврорегіональних досліджень (IERS) Дебрецен-Орадеа, Європейського центру підвищення кваліфікації “Жан Моне”, спільно розроблених проєктів. Набутий авторами досвід розвитку транскордонного співробітництва може стати в нагоді іншим прикордонним територіям у контексті розширення Європейського Союзу.

Ключові слова: *транскордонне співробітництво, східне прикордоння ЄС, угорсько-румунський кордон, кордон, IERS.*

Вступ

У статті ставилось завдання висвітлити те, як відбувається перетворення ексклюзивного, жорсткого, закритого кордону у м'який, відкритий, адаптивний та інклюзивний на прикладі угорсько-румунського транскордонного співробітництва. В роботі викладені аспекти наукового співробітництва угорських та румунських авторів з особливим акцентом на Інститут єврорегіональних досліджень Дебрецен-Орадеа(IERS) та

Європейський центр підвищення кваліфікацій “Жан Моне”, а також на спільно досягнуті наукові результати. В ході співробітництва угорських, румунських та залучених до дослідницької роботи численних закордонних науковців було досягнуто значного експертного потенціалу та досвіду у сфері транскордонного співробітництва, що може стати в нагоді в першу чергу територіям з подібними обставинами; це зокрема угорсько-українсько-румунсько-молдовські прикордонні території в контексті розширення ЄС на схід, а також території, розмежовані західнобалканськими кордонами.

1. Транскордонне співробітництво

Постійність, стабільність чи пропускну спроможність кордонів чітко характеризують культуру людей, громад, національностей, більше того, взаємовідносини та синхронізацію стереотипів, способів мислення та поведінки. Питання різноманітності політичних та етнічних, національних, мовних та культурних бар’єрів виникає у випадку таких кордонів, як, наприклад, сьгоднішні кордони Угорщини, які виникли у ХХ столітті і таким чином не несуть значних історичних традицій (І. Шулі-Закар, 1992).

Характер кордону у значній мірі впливає на долю населених пунктів та якість життя населення прикордонних територій. Остання може поліпшитися у разі розширення можливостей співробітництва країн, регіонів, населених пунктів по обидва боки кордону (напр., міста-побратими, єврорегіони, єврометрополіси, обмін робочою силою, захист навколишнього середовища, спільний розвиток територій та населених пунктів, мала торгівля і т.п.). Де підвищується прохідність кордонів, там зміцнюється об’єднавчий характер державного кордону, і локальний розвиток великою мірою може будуватися на платформі нового територіального співробітництва. Навпаки, де домінують розмежувальні, сепаратистські риси кордонів, там характерним залишається периферійна сутність прикордонних регіонів. Одночасно у

випадку кордонів об'єднувального типу впливає ймовірність виникнення таких прикордонних регіонів, які здатні на прикордонне співробітництво. На відміну від кордонів розмежувального характеру, вони можуть слугувати новим прикладом якості, створюючи низку особливих можливостей на благо спільного, взаємного розвитку. Успішне транскордонне співробітництво у дійсності сприяє тому, аби прикордоння стало територією знання та розвитку. Стосовно угорсько-румунського кордону, то в першу чергу ми спостерігаємо зміни позитивного характеру, з іншого боку, гіркий досвід свідчить про те, що угорсько-румунський кордон перетворився на один із найбільш роз'єднувальних кордонів Європи (І. Шулі-Закар, 1992).

Прикордонні території в межах держав у географічному розумінні розташовуються на периферії, і це часто створює для них несприятливі умови. Але таке специфічне географічне розташування інколи може бути й перевагою, може компенсувати недоліки іншого характеру.

З огляду на майбутнє прикордонних територій виокремлення регіональних особливостей має особливе значення, оскільки небадуже, що між прикордонними та центральними частинами держав відбувається фатальний, можливо незворотний процес поляризації, чи такий збалансований розвиток на основі збереження індивідуальних цінностей, який врівноважує та примирює ситуацію напруженості.

Дослідження процесів прикордонного співробітництва може одночасно бути фундаментом знаходження, виявлення тих позитивних складових, які у вигляді ендогенних джерел сприятимуть призупиненню збільшення "розриву". Подібний позитивний вплив може бути складовою посилення трансферного характеру, виникнення трансферних міст, що зберігають-передають інформацію та інновації. Поряд з регіоном Бенілюкс територія Центрально-Східної Європи є найбільш розмежованою державними кордонами. Негативний

вплив цих обставин є досить відчутним, створюючи бар'єр суспільно-економічному розвитку в нашому регіоні, зокрема значну роль відіграє роз'єднувальний характер кордонів для відсталості цих територій (І. Шулі-Закар, 1992).

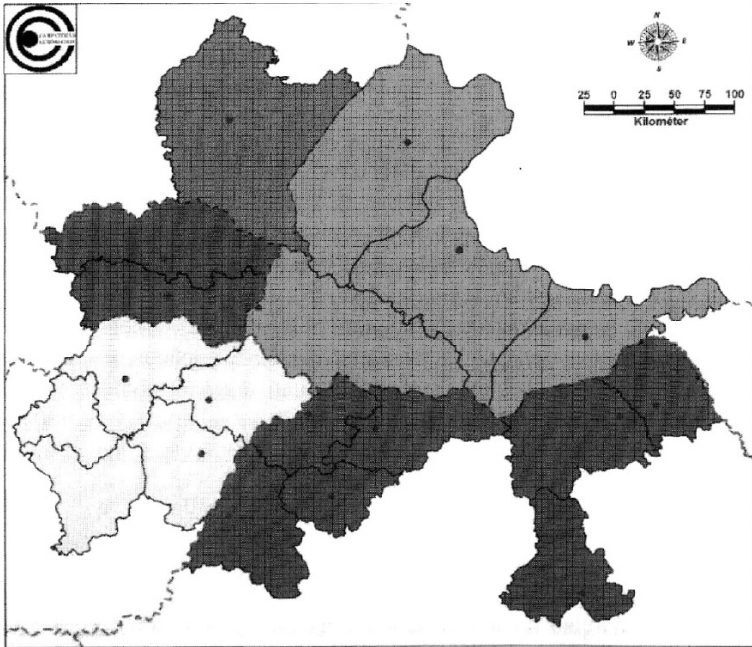
Після закінчення Другої світової війни однією з найхарактерніших рис Західної Європи стало виникнення та розвиток єврорегіоналізму. Останнім часом регіоналізм виявився ефективним методом вирішення ряду давніх гострих (політичних, етнічних, територіальних) питань. У 90-х роках єврорегіоналізм досягає Центрально-Східної Європи, сподіваємося, що давні проблеми цієї території аналогічно знайдуть своє успішне вирішення. Серед найважливіших рис єврорегіоналізму – зниження рівня розмежованості політичних кордонів, а також посилення транскордонних зв'язків, сприяння суспільному та економічному розвитку (І. Шулі-Закар, 2003).

Розвиток територій, що опинились відрізаними від налагоджених зв'язків по той бік державних кордонів, значно призупинився, а це, як адекватна реакція, відобразилося на сукупності економічних показників та низькому рівні інфраструктурної забезпеченості. Це положення гостро ускладнюється подіями першої половини ХХ століття. Більше того, ідея транскордонного співробітництва стає актуальною в Західній Європі тільки наприкінці 1950-х років, як наслідок перших кроків євроінтеграційного процесу. З цього моменту з'явилися перші організовані форми транскордонного співробітництва (І. Шулі-Закар, 2003).

На основі дослідження авторів основні риси єврорегіонів та єврометрополісів можуть бути визначені як такі, що:

- є найрезультативнішими формами транскордонного співробітництва в Європі;
- сприяють дедукції нерівномірності рівня розвитку прикордонних територій;
- зміцнюють довіру та співробітництво людей;

- є плацдармом добросусідства та інтеграції;
- сприяють подоланню негативних геополітичних наслідків минулого;
- є важливими складовими інтеграції центральноєвропейських держав до Європейського Союзу.

*Рис 1. Схематичне зображення Карпатського євро регіону
(за редакцією І. Шулі-Закара)*

Євро регіони та євро метрополіси в Західній Європі виникли після Другої світової війни з метою запобігання міжнародних конфліктів, для того, щоб на заміну міжнародному протистоянню прийшло взаємне співробітництво. Політикам післявоєнного періоду (Жан Моне, Роберт Шуман) стало ясно, що необхідно якомога ближче донести до свідомості громадян важливість співробітництва, добросусідських ініціатив та взаємної поваги. Водночас стало зрозумілим, що до зусиль національних урядів щодо розбудови міждержавних відносин

потрібно додати й ті ініціативи, які надходять знизу (І. Шулі-Закар, 2007).

З географічної точки зору кордони єврорегіону визначаються спільними інтересами, а не адміністративними одиницями. Важливо наголосити, що єврорегіон чи єврометрополіс не означає нового рівня локальних або регіональних влад, а діє на основі балансу вже існуючих, різних компетенцій, як спільна організація наявних державних і приватних інституцій по обидва боки кордону (І. Шулі-Закар - І. Хорга, 2007).

Як свідчить досвід Західної Європи, міждержавний єврорегіон чи єврометрополіс може бути ефективним інструментом вирішення державних та міждержавних конфліктів. Потрібним є усвідомлення значимості євро-регіональних ініціатив, оскільки транснаціональні регіони та єврорегіони, які створюють транскордонні, комплексні економічні та культурні відносини, що пов'язують держави подібної економічної зацікавленості і в східній частині Центральної Європи, можуть започаткувати суспільно-економічний розвиток. Саме тому ми вважаємо важливим зміцнення співробітництва Вишеградської четвірки.

Угорщина, виходячи з географічного розташування, часто відіграла/відіграє роль посередника між Заходом та Сходом, Північчю та Півднем. Така функція внаслідок глобалізації та всебільш інтенсивної євроінтеграції може стати надмірно слушною, за рахунок чого - звісно, якщо держава житиме можливостями - ймовірним є досягнення значного успіху. Тому розвиток стратегії відносно прикордонних територій неможливо представити без окремих у комплексі пріоритетів, які слугуватимуть зміцненню трансферного потенціалу, розвитку держави, а також населених пунктів - трансферних мостів, що є носіями посередницьких функцій. Зміцнення такої функції "свого роду моста" очікується від діяльності в рамках головування в ЄС Угорщини та Польщі 2011 року.

Серед сусідів Угорщини – низка молодих державних утворень, які націлені продемонструвати успіх на міжнародній арені з метою їх врахування та визнання як повноправних учасників. Одним з інструментів досягнення цього є сприятлива зовнішньополітична система, значною складовою якої є міжетнічне чи природоохоронне співробітництво. Шенгенські кордони Угорщини протяжністю 2200 км та з більш як 50 пунктами перетину зазнали значних змін після 2007 року. За результатами процесів розширення в контексті вступу до шенгенської угоди Угорщина оточена чотирма внутрішніми та трьома зовнішніми смугами кордонів. Проте перетворення кордонів у “внутрішні” не означає, що їх функції (відокремлення, поєднання, фільтр, фронтієр) автоматично зазнають раптових змін.

Угорсько-румунські прикордонні території як унікальні трансферні зони включатимуть специфічні можливості залучення капіталу. Вже неодноразово спостерігалось в Європі, що зони кордонів Спільного ринку, Європейського Союзу завжди вважалися територіями постійних капіталовкладень.

Виходячи з досвіду проведених у прикордонних регіонах емпіричних досліджень (К.В. Цока, 2009; М. Томорі, 2010), можемо визначити як загальну мету розроблення інноваційно-зорієнтованих, транскордонних, націлених на спільний економічний розвиток програм співробітництва. Саме з цього приводу відбулося зародження єврорегіонів в Західній Європі. Система єврорегіонів дедалі активніше поширюється з Західної Європи на схід з метою, щоб компаративні переваги вздовж державних кордонів змогли бути краще використані прилеглими територіями. Серед найголовніших цілей прикордонних територій – сприяння виникненню сприятливого економічного, інноваційного та суспільного ареалу завдяки зосередженню різних інституцій, який розширюватиме простори успішної економіки, а разом з цим підвищуватиме рівень успішності територіального розвитку прикордонних регіонів сусідніх держав (І. Шулі-Закар - І. Хорга, 2007).

Країнам Центральної та Східної Європи необхідно належно підготуватися до змін, які відбудуться в умовах транскордонного співробітництва. Підвищення рівня організаційної самостійності та стабілізація фінансового становища регіонів (областей) є надзвичайно важливим як з метою використання можливостей в рамках позитивних змін, так і для зниження рівня негативного впливу.

Для досягнення вищезгаданої мети, окрім процесів прямого фінансування, важливу роль має відігравати змістова та технічна підготовка щодо участі в програмах ЄС. Важливим є те, щоб ті прикордонні території, яким тимчасово важко технічно співпрацювати, не розривали взаємне співробітництво. Якщо результати економічного характеру єврорегіонального співробітництва відстають від очікувань, навіть тоді залишається надзвичайно важливим підтримка та зміцнення безпосередніх транскордонних зв'язків у таких регіонах.

Для Угорщини та Румунії найвигіднішим, з огляду економічної політики та політики безпеки Європейського Союзу, є те, щоб так звана смуга зовнішнього кордону була якомога коротшою. Відповідно до цього потрібно докладати зусиль до того, щоб якомога більше сусідніх держав змогли вступити до організації, а в тих випадках, де в короткостроковій перспективі немає такої можливості, там пріоритетом залишається врівноваження, пом'якшення недоліків неучасті. Отже, частина наших кордонів незабаром увійде до складу внутрішніх кордонів ЄС, тобто вони стануть прозорими за характером. Очікуються позитивні наслідки з огляду на підтримку ділових зв'язків, дифузії інновацій та вільний потік капіталу, товарів, послуг і людських ресурсів - "чотирьох свобод". Таким чином, рівень розмежувального характеру кордонів, що перетворилися на зовнішні, потрібно зменшувати: прикордонні території можуть бути конвертованими із буферних зон у контактні зони, завдяки яким відіграючи оптимальну роль "воріт Європейського Союзу", Угорщина та Румунія зможуть досягти значного успіху (І. Хорга - І. Шулі-Закар, 2010).

У прикордонних територіях започаткування сприятливих економічних, суспільних та політичних процесів можливе лише тоді, якщо вони створюються справжніми контактними зонами, коли населення по обидва боки кордону веде активну співпрацю та активно підтримує одне одного. Контактні зони, які перебувають під впливом реальних взаємовідносин, створюють справжній фундамент динамічних економічних та культурних зв'язків, а рамками таких зв'язків є інституціолізовані міжрегіональні, інтеррегіональні відносини.

Для того, щоб угорсько-румунсько-український прикордонний регіон став регіоном знання та розвитку, ми піднімаємо рівень зв'язків на порядок вище, зміцнюємо нашу мережу дослідницьких закладів уздовж прикордоння (Державний університет м.Орадеа, Угорський християнський університет Партіум, Берегівський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II, Ужгородський національний університет, Трансильванський університет Партіум - м.Чіксереда, і т.п.) Завдяки проектам проведено ряд наукових конференцій в м.Дебрецені та м.Орадеа, а також видано низку наукових збірників на угорській, румунській та англійській мовах. З метою сталого розвитку разом з партнерами Університету м.Орадеа засновано спільний дослідницький заклад, під назвою "Institute for Euroregional Studies "Jean Monnet" European Centre of Excellence". Крім того, розпочато видання міжнародного англomовного журналу EUROLIMES, який вже виходить 10 номером. Розпочато процес досліджень стосовно створення транскордонного єврометрополісу Дебрецен/Орадеа (І. Шулі-Закар - І. Хорга, 2006). На нашу думку, у відносинах великих міст по обидва боки кордону наявні не лише конкуренція, але і мотивація до взаємного співробітництва. Досвід свідчить про вищезгадане у період декад після 1920-1989/90х рр. З 1990 року керівництво обох міст шукало можливості спільної діяльності, співробітництва. Дослідники IERS намагаються підтримати саме такий позитивний намір завдяки результатам дослідницької роботи. (див. проект DEBORA), (рис. 2)

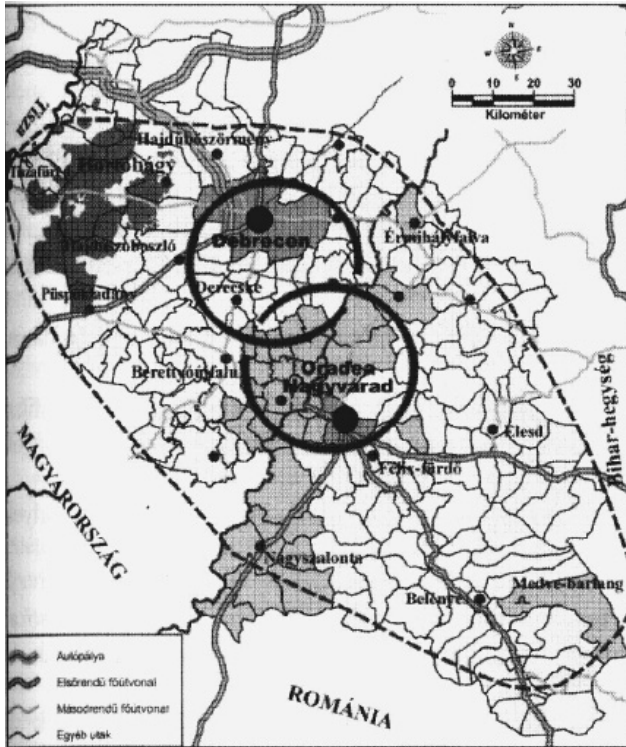

Рис. 2. Транскордонні зв'язки міст Дебрецен/Орадеа (І. Шулі-Закар)

Проекція:

Дебрецен-Орадеа, транскордонне сполучення міст (2007-2013)

Робочі групи:

- територіальний розвиток, розвиток населених пунктів
- полюси розвитку - економічний розвиток
- розвиток людських ресурсів
- доступність
- розвиток інфраструктури
- міграція
- туризм

- *навколишнє середовище-охорона здоров'я*
- *регіональний та локальний маркетинг*
- *безпека*
- *ідентичність, міжетнічні відносини*
- *транскордонне співробітництво*

Мета: створення спільного освітнього - дослідницького - з питань розвитку - оздоровчо-туристичного (інноваційного) кластера м.Дебрецена/м.Орадеа

2. Угорсько-румунське транскордонне співробітництво

14 червня 1920 року Тріанонським договором окреслено сучасний угорсько-румунський кордон, як такий, що фактично не має історичних передумов і вважається "молодим" кордоном. Цей кордон роками роз'єднував території та міста, які звикли працювати разом. Наприклад, місто Орадеа та місто Дебрецен протягом майже 800 років належали до однієї адміністративно-територіальної одиниці - до жупи (комітату) Бігор, в якій функцію обласного центра виконувало місто Орадеа, а економічну та освітню функцію забезпечувало місто Дебрецен. За останні десятиліття багато чого змінилося на угорсько-румунському кордоні як у функціональному плані, так і плані його загального характеру.

В Європі кордони перебувають у процесі трансформації у плані їх функціональності. Такі зміни вперше відбуваються в Західній Європі та згодом поступово розширюються на Східну Європу. Сутність цих перетворень проявлялася в тому, що розмежувальний характер кордонів поступово зникає і навзаєм характерною стає їх сполучна функція (А.Гієш, В.Грама, 2006).

Занепад комунізму кардинально змінив роль кордонів у країнах Східної та Центральної Європи. Європа, яка була розділеною майже півстоліття, з 1990 року поступово знову об'єдналася, а глибокі наслідки цього відобразилися на

мінливому характері, ролі та функціях кордонів. До 1990-х років кордони Центральної та Східної Європи в основному виконували військові, оборонні функції, де домінували розмежованість та строгий прикордонний нагляд. Європейський Союз взяв за основу німецько-французьку модель, тобто те, щоб кордони означали такі корінні риси, як єдність, спільні економічні та культурні інтереси. Звісно, процес європейської інтеграції займає тривалий час, і з цього приводу між колишніми соціалістичними державами виникли значні відмінності. Беручи до уваги вищевказане, країни Східної та Центральної Європи можна розділити на чотири групи:

- країни, що вступили на етапі першого (2004) розширення (10 країн, в тому числі Угорщина);
- країни, що вступили на етапі другого (2007) розширення (Румунія та Болгарія);
- країни, які очікують вступу, але у зв'язку з несприятливими політичними обставинами наразі не можуть вступити (колишні республіки Югославії, окрім Словенії);
- колишні республіки Радянського Союзу (окрім країн Балтії), які наразі мають партнерські відносини з ЄС.

У випадку румунських кордонів також спостерігаються значні функціональні зміни порівняно з комуністичними часами з періодом після 1990-х рр., а особливо з роками після 2000 року (А. Ілієш, 2002).

Серед багатьох функцій кордонів вважаємо за найважливіші такі: прикордонна безпека та контрольна, фіскальна, правова та військова функції. Значення чотирьох основних функцій кордонів, звичайно, з часом змінюється відносно геополітичного та геостратегічного становища держав. Проаналізуємо саме ці функції через призму угорсько-румунського кордону.

Функція контролю та прикордонної безпеки

Ця функція у випадку угорсько-румунського кордону за часи комунізму була надзвичайно важливою, з жорстким

контролем та обмеженням вільного руху осіб. 2004 рік приніс вагомій зміні угорсько-румунському кордону, оскільки після вступу Угорщини до ЄС ця прикордонна смуга перетворилася на зовнішню. Пізніше, у 2007 році, коли і Румунія стала членом Європейського Союзу, цей зовнішній кордон змістився до північної та східної прикордонних смуг Румунії. Тобто за кілька років роль кордонів значно змінилася. У наші дні Румунія після вступу до ЄС виконує функцію певного фільтра контролю прикордонного руху в напрямі зі Східної Європи до Європейського Союзу.

Питання перетину та мобільності на угорсько-румунському кордоні

Право вільного пересування людей носить загальноважливий, елементарний характер. З такого погляду ми бачимо, що і зараз існує значна відмінність між Західною Європою та країнами колишнього соціалістичного блоку.

Природно-географічні дані угорсько-румунського кордону великою мірою схожі, оскільки смуга кордону проходить через низовинні території, великі ріки перетинають її лише у кількох пунктах. З етнографічного погляду помітно, що по обидва боки кордону проживають представники однакових етнічних груп – угорці, які проживають у Румунії, та румуни, які проживають в Угорщині (А. Ілієш, 2010).

Фундаментально можна виділити три етапи історичного розвитку угорсько-румунського прикордоння:

- міжвоєнний період;
- період комунізму;
- посткомуністичний період.

Після реформ функції та система умов кордонів часто і динамічно змінювалися, тому в останній період можна виокремити ряд підперіодів (А. Ілієш, Д. Ілієш, В. Грама, 2007).

- Міжвоєнний період

У цей період умови перетину кордону були великою мірою сприятливими та забезпечували свободу високого

рівня, подібно до Шенгенського простору. При перетині кордону контролювали лише ідентифікаційні документи. Між двома світовими війнами прикордонний рух був значним, що в першу чергу є заслугою осіб, які щоденно відвідували школи та ходили на роботу. Багато хто серед землеробів мав ділянки в сусідній країні, однак щоденний догляд за землею не завдавав ніякого клопоту.

- **Період комунізму**

У цей період характерним є укріплення військової, оборонної функцій кордонів, попри те, що обидві країни належали до однієї політично-владної системи. Румунсько-угорський кордон перетворився на закритий, частину пунктів перетину було ліквідовано, і прикордонний рух сконцентрувався на 5 пропускних пунктах. Пасажирський рух суттєво зменшився, його значна частина набрала форми нелегальної міграції. В рамках міграції румуни рухалися до Югославії та Угорщини, а значна частина німців емігрувала до Німеччини (І. Шулі-Закар, 1994).

- **Посткомуністичний період**

У політичному розумінні найактивнішим був період після 1990 року. Період між 1990 та 1992 роками приніс небачену свободу відносно перетину кордону, мешканці постсоціалістичних країн мали можливість вільно подорожувати європейськими країнами. Після реформ на заміну військової, оборонної функцій вийшла економічна роль кордонів. Оскільки цей період був значною мірою динамічним, тому виокремимо три етапи у ході ретельного аналізу.

В Угорщині та Румунії період між **1990 та 1994** роками означає початок посткомуністичних часів. У цей період бурно виривається на поверхню прагнення свободи жителів постсоціалістичних країн, в результаті чого активно відкривалися нові пункти перетину кордонів, а показники динаміки прикордонного руху зростали з неймовірною швидкістю.

У період між **1994 та 2002** роками з'явився Шенгенський кордон, що означало новий кордон між Східною та Західною Європою. Як наслідок, для мешканців Східної та Центральної Європи перетин кордону став знову складним. Країни Шенгенського простору вимушено ввели візовий режим для Румунії. Процес розширення Європейського Союзу та введення Шенгенської зони значною мірою збільшили та поглибили різницю між потенційними країнами-членами, яка раніше була суттєво не помітною. Після 1994 року західноєвропейські кордони стали нерівномірно закритими чи відкритими для різних країн. У процесі розширення стало ясно, що Угорщина зможе вступити до ЄС та Шенгенської зони вже на першому етапі, на відміну від Румунії, яка вступила тільки в рамках другого етапу. Пізніше з'явилися перші інституційовані форми транскордонного співробітництва: Карпатський єврорегіон та єврорегіон «Дунай-Криш-Муреш-Тиса». Візова політика, яка була введеною в результаті зростаючої нелегальної міграції, дуже негативно вразила жителів прикордонних територій Румунії.

Після 2002 року знову настає час суттєвих змін, оскільки з огляду на наближення європейської та євроатлантичної інтеграції візовий режим для Румунії стосовно Шенгенських країн відмінюється. На угорсько-румунському кордоні кількість пунктів перетину кордону помітно збільшується, а з відміною візового режиму умови подорожування громад прикордоння значно поліпшилися.

Фіскальна функція

Фіскальні функції кордонів фактично є інструментами і елементами економічної політики окремої держави. У випадку Європейського Союзу такі фіскальні функції виконують зовнішні кордони. Саме це сталося і в Румунії після 2007 року, де на внутрішніх кордонах Союзу зникають митниці, водночас фіскальні функції діють на зовнішніх кордонах ЄС, а також на зовнішньому кордоні Румунії.

Військова функція

Військова функція була характерною за часи соціалістичних років, коли значні військові сили групувалися поблизу кордонів. Після вступу Румунії до НАТО значно зменшилися військові, оборонні функції кордонів, оскільки ці задачі перейшли до компетенції НАТО. Оборонна функція на угорсько-румунському та румунсько-болгарському кордонах практично перестала діяти, проте надалі залишається важливою на українській, молдовській, сербській та чорноморській прикордонних смугах.

Правова, законодавча функція

Правові функції кордонів визначають компетенції окремої держави. Європейська інтеграція Угорщини та Румунії поступово зменшила компетенції національних урядів, з особливою увагою на зовнішню політику.

3. Внесок у трансформацію угорсько-румунського кордону з метою його перетворення у посередника передачі знань, розвитку та конкурентоспроможності

Поява прозорих кордонів сучасності означала перетворення геополітичних систем нових держав. Кордони перестають бути лініями розмежування, які відокремлюють одну країну від іншої, навпаки, їх розмежувальна роль послаблюється, і вони починають набувати більш дифузійного характеру, часто виконуючи роль арени співробітництва взаємно проникаючих суспільних громад. Є кілька цікавих прикладів, де кордон переймає роль міжнародного посередництва навічмін колишньої розподільної ідентичності. Серед таких прикладів щодо змін у транскордонному співробітництві варто виділити Південний Тіроль, Кіпр, Північну Ірландію та угорсько-румунський прикордонний регіон (Г. Деланті, 2007).

Угорсько-румунський прикордонний регіон за 20 років після занепаду комунізму та за 90 років після Тріанонського

миру перетворився з жорсткого, закритого у м'яке, відкрите прикордоння. Після подій 1989-90-х років за два десятиліття ми стали свідками перетворень не тільки у географічному розумінні внаслідок надшвидкого розвитку прикордонного руху та транскордонного співробітництва, але й того, що сепаратистський менталітет на національно-етнічній основі перетворився у менталітет співробітництва. В дійсності мова іде не лише про культуру співіснування, але й про повторний винахід прикладу співіснування, що вже існував у регіоні до моменту встановлення національно-державних кордонів.

Зрозумілим є те, що співробітництво між університетами відіграло головну роль у формуванні збалансованого, транскордонного, глибоко-європейського міжнародного менталітету. Один з таких успішних прикладів – тісне співробітництво Дебреценського університету та Університету м. Орадеа “Universitas translimes”, що втілювалося в житті у вигляді численних програм обміну студентів, викладачів, проектів, конференцій, воркшопів, літніх вузів... і т.п... У випадку обох університетів головний партнер знаходився всього за 60 км, і таке співробітництво наділяє обидва заклади справжнім європейським статусом.

Серед найкращих практик співробітництва – проект Інституту єврорегіональних досліджень Дебрецен-Орадеа - Європейський центр відмінності “Жан Моне” (www.iser.rdsor.ro). У 2005 році в рамках спільного проекту та за сприянням плану дій Jean Monnet IERS-у (Інституту єврорегіональних досліджень Дебрецен-Орадеа) вдалося зібрати видатних закордонних експертів з питань кордонів, втілити розвиток та транскордонне співробітництво між двома університетами, більше того, вдалося залучити й експертів з сусідніх регіонів (з Молдови, Сербії та України) до спільної роботи.

Діяльність IERS має два напрями:

- сприяння перетворенню угорсько-румунського кордону у трансферну зону знання, розвитку та конкурентоздатності;

- сприяння позитивному переформуванню кордонів, які виникли внаслідок останніх розширень ЄС.

Варто зазначити про піврічні засідання Інституту, де розглядаються позитивні результати співробітництва, а також про те, що результати дослідницької роботи членів IERS висвітлені у низці публікацій. Такі наукові розвідки та статті займаються не тільки питаннями угорсько-румунського кордону, але й проблематикою сусідніх прикордонних регіонів*.

* Наукові видання, збірки, які дають професійне підґрунтя заснуванню IERS, видання Інституту з 2006 року:

- Süli-Zakar I. (ed.) (2003) Borders and Cross-border Co-operations in the Central European Transformation Countries. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen, 360 p.
- Süli-Zakar I. (szerk.) (2003) Határok és határmentiség az átalakuló Közép-Európában. - Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 387 p.
- Süli-Zakar I. (szerk.) (2004) Határon átnyúló kapcsolatok, humán erőforrások. - Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 359 p.
- Süli-Zakar I. (ed.) (2004) Cross-border Co-operations - Schengen Challenges. - Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 280 p.
- Czimre K. (2005) Euroregionális fejlődés az EU csatlakozás küszöbén (Euroregional development on the threshold of the European Union enlargement) In: Süli-Zakar I. (szerk.) Studia Geographica 15. Debreceni Egyetem Földrajzi Tanszékek Kiadványa, Debrecen, 229 p.
- Horga, I. - Süli-Zakar I. (eds.) (2006) Challenges and Perspectives. - Regional and Euroregional Issues in the New Europe. Institute for Euroregional Studies. Oradea-Debrecen, Metropolis Srl. Oradea. 198 p.
- Süli-Zakar I. - Horga, I. (eds.) (2007) Regional Development in the Romanian-Hungarian Cross-Border Space - from National to European Perspective. - DE Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen, 420 p.
- Süli-Zakar I. (szerk.) (2007) A határok és a hatáon átnyúló (CBC) kapcsolatok szerepe a kibővült Európai Unió keleti perifériáján. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen, 417 p.
- Süli-Zakar I. (ed.) (2008) Neighbours and Partners: on the two sides of the border. - Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen, 402 p.
- Ambrus A. (2009) A Hajdú-Bihar - Bihar Eurorégió népességi és egészségföldrajzi mutatóinak egyes aspektusai. In: Süli-Zakar I. (szerk.) Studia Geographica 22. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen, 119 p.
- Horga, I. - Sialaşi, G. - Süli-Zakar I. - Sagan, S. (eds.) (2006) Intercultural Dialogue and European Neighbourhood policy. University of Oradea Press, 278 p.
- Ambrus A. (2010) The Quality of the Environmental Elements in Bihar-Hajdú-Bihar Euro Region and their Influence on Population Health. University of Oradea Press, 152 p.
- Horga, I. - Süli-Zakar I. (eds.) (2010) Cross-Border Partnership with Special Regard to the Hungarian-Romanian-Ukrainian Tripartite Border. University of Oradea Press, Oradea-Debrecen, 264 p.

Щопіврічний журнал EUROLIMES IERS (Інституту єврорегіональних досліджень) також досліджує нові змістові значення кордонів. У тематичних випусках журналу EUROLIMES поряд з співробітниками IERS інші університети та дослідницькі інститути також мають можливість публікувати свої дослідження.

Що стосується регіонального та єврорегіонального розвитку в межах прикордонних регіонів, то наголос в першу чергу робиться на прикордонні міста як на полюси розвитку. Міста є економічними центрами обласних територій, а їх потенціал залежить від їх віддаленості від обласних центрів (Pénzes J., Molnár E., 2007). Особливу увагу звернуто на ті параметри м.Дебрецен та м.Орадеа, завдяки яким виникає можливість створення справжнього єврометрополісу (І.Шулі-Закар, 2009). На сьогодні можливість створення спільної агломерації м. Дебрецен та м.Орадеа є помірною, свідченням чого є незначні потенційні можливості серед населених пунктів, які знаходяться між великими містами (К.-В.Цока, 2009). Також заслуговує на увагу роль м.Орадеа у локальному розвитку деяких угорських місцевих громад. Між 2006 та 2007 роками IERS розробив спільну стратегію розвитку для м.Дебрецен та м.Орадеа, яка була схваленою та втілювалася у вигляді комплексу заходів адміністраціями двох міст (І. Хорга - К.-В.Цока, 2008; І.Шулі-Закар, 2010).

Поряд з дослідженнями двох міст (Дебрецен та Орадеа) та двох областей (повітів) (Бігор та Хайду-Бігар), які розглядаються як рушії розвитку угорсько-румунського прикордоння, члени IERS проводили дослідження і на інших територіях, як, наприклад, на територіях повіту Сату-Маре (Румунія) - Саболч-Сатмар-Берег медье (Угорщина) (Й. Бенедек, 2006) чи Темешвар-Сегед (Л. Гуляш, Е. Шішак, 2009).

Одним із пріоритетів IERS було питання економічного розвитку угорсько-румунського прикордонного регіону. Дослідниками IERS за точку опори взято за наявності результатів досліджень найактивніших областей (повітів)

угорсько-румунського прикордоння (Й. Пейнзеш, Е. Молнар, 2007), проведення досліджень регіонального розвитку та співробітництва в різних пунктах угорсько-румунського прикордонного регіону (Г. Надь, 2008). Проведено також дослідження умов суспільно-економічного та природно-ресурсного потенціалу з метою виявлення можливостей розвитку сіл (Стасак, 2006). У сфері політичних рішень (Й. Абоні Палоташ, 2008) результати наукових досліджень показали значний вплив на розвиток місцевого самоврядування у період після вступу до ЄС (Л. Шопроні, І. Хорга, 2009; Г.Козма, 2008), як і проведення порівняльного аналізу суспільно-економічних, інфраструктурних показників малих територій областей угорсько-румунського прикордоння.

До, і навіть після 1989 року, області угорсько-румунського прикордонного регіону розглядалися як несприятливі з точки зору інвестицій, оскільки ці території належали до периферії. Але в процесі наближення Угорщини та Румунії до ЄС, а згодом після їх вступу, можливості розвитку суттєво змінилися. Кордони поступово змінюються та стають більш прохідними. Завдяки зміцненню відносин між двома країнами периферійні території прикордоння отримали шанс на розвиток, і не лише в процесі загального розвитку двох країн, але і в послідовності співробітництва сусідніх територій. Така зміна парадигми політики сусідства є зрозумілою для облаштування прикордонних територій, особливо в стратегії економічного розвитку, заснованій на зростаючій конкурентоспроможності (І. Бошняк, 2006), де комплементарні елементи інфраструктурної мережі відіграють фундаментальну роль.

Залучення Інституту єврорегіональних досліджень до процесів економічного розвитку угорсько-румунських прикордонних територій здійснюється шляхом реалізації планів дій. По-перше, виникло партнерство між робочими спілками областей (повітів) Бігор та Хайду-Бігар, що привело до видання щомісячного ділового вісника з метою інформування та створення можливостей для реалізації спільних господарських проектів. З іншого боку, IERS підключився до дослідження

активності ринку праці для того, щоб випустити спеціалістів з інформаційно-комунікаційною освітою для T-Sysytem / Deutsche Telekom (Дебрецен). По-третє, IERS підключається до досліджень, пов'язаних з розвитком та підвищенням кваліфікації людських ресурсів (К.В. Цока, 2006; К.Терепіч, 2006; К.Терепіч, 2007; Ж.Гйодор, 2008).

Одна з найбільш визначальних галузей конкурентоспроможної економіки – туризм. Завдяки туризму досягнуто суттєвих результатів у містах Бейкейшчаба, Дюла, Дебрецен, Гойдусобосло (Угорщина) та Монеаша, Тінца, Байле Фелікс, Орадеа, Секельгід (Румунія), де знаходяться найбільш значимі джерела термальних вод Східної та Центральної Європи. Динамічно зростаючий розвиток рекреаційного, оздоровчого туризму починає виконувати функцію справжнього рушія економіки регіону. Туристи з прикордонних регіонів Румунії з такою ж частотою відвідують інший бік кордону, як і туристи з Угорщини, які з задоволенням відпочивають у західній частині Румунії, особливо в гірській місцевості.

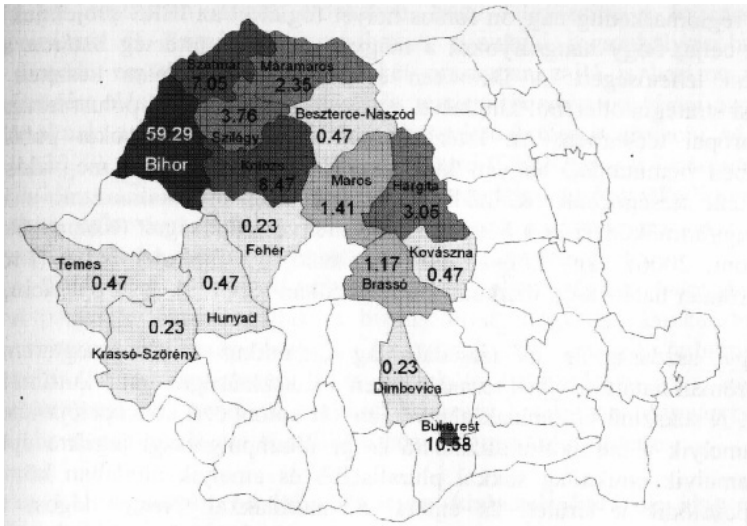

Рис. 3. Розподіл (по повітах) показників в'їзду румунських туристів у м. Дебрецен (%), 2007). Джерело: М. Томорі, 2009.

Зрозуміло, що не пройшли повз увагу IERS і такі явища, як спільні рейди румунських та угорських охоронників порядку на транспортних каналах, що ведуть до угорських чи румунських туристичних дестинацій, чи до місць проведення таких колоритних заходів, як гастрономічні фестивалі та фестивалі з народних ремесел по обидва боки кордону. Такі заходи створюють сприятливі можливості для проведення наукових досліджень, експертного оцінювання, а також забезпечують важливою інформацією кола, які приймають рішення (Т.Варгеї, А.Мюллер, 2008; Л.Чордаш, 2008; З.Буйдошо, А Тоут, 2008). Разом з тим, розвиток закупівельного туризму в угорсько-румунському прикордонному регіоні не є результатом виключно транскордонного співробітництва, але й слугує цікавою темою наукових досліджень (М.Томорі, 2006, 2009, 2010) (рис 3.).

Дослідження співробітництва у сфері охорони здоров'я в рамках IERS стало однією з тем захищеної докторської дисертації (Л.А.Амбруш, 2008).

Звичайно, такі прояви транскордонного співробітництва є результатом проведеної роботи в адміністраціях, громадських організаціях, школах та університетах для того, щоб перетворити повний напруженості кордон (до 1989 року угорсько-румунський кордон був одним із найбільш закритих та суворо контрольованих) у такий, що в суспільному та економічному розумінні є динамічним та об'єднуючим. Ці перетворення привернули увагу і таких дослідників, які вважали цей регіон за слушний приклад процесів змін на європейських кордонах (Г.Деланті, 2007; Е.Бануш, 2007; Н.Гінфраї, 2006, М.Б.Конде, 2009).

Регіональний маркетинг посідає важливе місце серед проектів IERS, метою якого є використання транскордонних інвестиційних можливостей угорсько-румунського прикордоння. Виходячи з основ спільної стратегії розвитку м.Дебрецен та м.Орадеа, заплановано конкурентоспроможний ТКС – полюс на центральноєвропейській території. Членами Інституту опубліковано низку науково-дослідницьких робіт про способи

втілення успішного регіонального маркетингу у прикордонних територіях (М.Комаді, 2006), про методи синхронізації транскордонного співробітництва з використанням переваг прикордоння (Г.Козма, 2006) та про використання окремої географічної назви (Трансильванія) в рамках маркетингової стратегії угорсько-румунського прикордонного регіону (Л.Шопроні, А.С.Поповічіу, 2006).

Створення умов для території з динамічним суспільно-економічним розвитком в угорсько-румунському прикордонному регіоні, звичайно ж, базується на багатоманітності культури. Є дві базові концепції багатоманітної культури, одна з них заснована на громадянських правах та мультикультуралізмі, а друга є більш плюралістичнішою в етнічному розумінні і зазвичай безпосередньо пов'язується з територіальними та етнічними автономіями. Сьогодні важко передбачити перспективи розвитку того поняття плюралізму, яке втиснуто в рамки національних кордонів. Тому третьою тезою буде така: Центральній та Східній Європі треба пройти довгий шлях для того, щоб стало можливим об'єднати поняття громадянства і плюралізму. Разом з тим вважаємо, що Європі треба йти далі. Етнічна багатоманітність знаходиться в безпосередньому зв'язку з колом питань щодо кордонів, оскільки переважна частина проблем виникає через те, що багато етнічних меншин перебувають у відносинах з домінуючою суспільною групою в сусідній країні (Г.Деланті, 2007).

У тих випадках, коли мова іде про кордони, різні суспільні погляди, які протиставляються одне одному, віросповідання та мови меншин, політичне представництво – значних успіхів вдалося досягти шляхом обговорення конфліктних питань та налагодженням мирних стосунків (Г.Деланті, 2007).

Інститутом IERS організовано дебати на такі теми:

- яким ви бачите ставлення одна до другої угорської та румунської національних меншин, які проживають по обидва боки кордону? (А.Бломкіст, 2006; П.Татраї, 2008);
- практика міжкультурного діалогу в багатоетнічних населених пунктах прикордоння (М.Гоффман, 2006; М.Гоффман, 2008; М.Гоффман, 2009);

- вплив євроатлантичної інтеграції Угорщини та Румунії на зміну культурної парадигми в прикордонних регіонах (І.Заїнеа, 2006);
- місце культурних та освітніх зв'язків у розвитку транскордонної багатоманітної культури (К.В.Цока, - А.Стоїка, 2010);
- роль прикордонного руху та створення нової прикордонної культури (В.Чіокан, 2006, С.Матяш, 2010).

Оскільки і сьогодні існують складнощі в процесі розвитку європейського транскордонного співробітництва, які походять від застарілих звичок і національної та адміністративної практики, Інститут IERS взявся за підготовку і проведення (в обох країнах) європейського, національного та локального законодавчого аналізу та дослідження відносно угорсько-румунського кордону. Вплив прийнятих в Угорщині та Румунії фінансових законів на транскордонне співробітництво та тенденції правового врівноваження з метою сприяння цьому співробітництву стали саме тими темами, які розроблено під егідою IERS (М.Чармачіу, 2010; І.Урсута, 2010). З посиланням на один з проектів Phare (СВС/2006) в рамках IERS розроблено законопроект щодо сприяння транскордонному співробітництву, що може слугувати в якості корисного документа для тих підприємців, які беруть участь в угорсько-румунських транскордонних проектах та транскордонній діяльності.

Наукові проекти та проекти розвитку, які реалізовані Інститутом IERS на території угорсько-румунського прикордоння, довели можливість перетворення закритого кордону у відкритий. За останні двадцять років угорсько-румунський кордон перетворився на взаємно-об'єднану прикордонну територію, на основу ефективного співробітництва, що позитивно позначилося на суспільно-економічному та політичному зближенні Угорщини і Румунії.

4. Дослідження щодо формування нових кордонів у зв'язку з останнім розширенням ЄС

Розширення Європейського Союзу на Схід відкрило нові виміри європейських кордонів, а саме – можливість інтеграції Європи в єдиний простір. Така можливість була актуальною тому, що інтеграція східних територій Європи відбулася за рахунок консенсусу та взаємоприйнятної узгодженості (Ф.Р.Шетч, 2007). На думку Білібара Етіе, Європа сама по собі є також прикордонням (Е.Білібар, 2004). Жак Рупнік говорить не тільки про кордони Європи, але й про нові “внутрішні” кордони (Ж.Рупнік, 2003; Ж.Рупнік, 2007). Томас Крістіансен пише про гнучкі кордони (Т.Крістіансен та інші, 2000). Олі Рен вважає, що поняття нового прикордоння є більш доцільним, більш впливовим, аніж поняття кордону з точки зору євроінтеграційної спроможності (О.Рен, 2006).

Спираючись на результати більш як десятилітнього наукового співробітництва, Інститут IERS започаткував випуск журналу *EUROLIMES*, статті якого представляють нову парадигму кордонів ЄС з часів його розширення (2004,2007).

Метою журналу є демонстрація шляху суттєвого перетворення кордонів, зокрема, як перетворюються національні перспективи у суспільні цілі, а також того, як ексклюзивні зовнішні кордони ЄС перетворюються у гнучкі, інклюзивні, адаптивні кордони. Баланс закритих та відкритих кордонів (Г.Деланті, 2006), зміцнення кордонів – їх випередження (А.Димитрова, 2007), міжкультурний діалог та вплив ЗМІ. Ла Броссе, 2007; Л.Маловіч, 2007), роль ЗМІ у зміні значення кордонів (І.Хорга, 2003, 2007), етнічні відносини (Л.Шопроні, 2006; Фолрихова та Руєт, 2007), релігійні відносини (Маршевська - Л.Ритко, 2006; К.Базін, 2007), транскордонні суспільні відносини були темами, які опубліковано в тематичних випусках журналу *EUROLIMES* *.

* Тематичні випуски журналу *EUROLIMES*:

- Europe and It's Borders: Theoretical and Historical Perspective. Vol.1, Spring 2006, 179p.
- From Smaller to Greater Europe: Border Indentitary Testimonies. Vol.2, Autumn 2006, 212p.

За п'ять років EUROLIMES перетворився на справжній науковий форум, сприяючи перетворенню східних та південно-східних кордонів ЄС у "мости", в колыску розвитку. Опубліковано конкретні результати щодо угорсько-румунсько-словацько-українського та румунсько-молдовсько-українського співробітництва, оскільки в рамках видання ми намагалися знаходити науково-обґрунтовані відповіді на такі запитання, як механізми транскордонного співробітництва та європейська політика сусідства; транспорт та інфраструктура; роль національних меншин у процесах транскордонного співробітництва; роль освіти в розвитку міжкультурного діалогу вздовж Східного кордону ЄС.

Ці дослідження проводилися шляхом аналізу реального буття, а статті журналу переважно охоплювали тематику змін у значенні кордонів між новими країнами-членами ЄС.

Європа - адаптивне прикордоння – є тим вектором напрямку, який підтримується EUROLIMES в ході дебатів. Європейські кордони – це не тільки географічні простори та люди, які проживають по обидва боки кордону, а набагато більше, зокрема мігранти, біженці та транснаціональні спільноти (К.Ніколаїдес, 2007).

Досліджували й те, яким чином змінювалося поняття кордонів в умовах сучасних тенденцій розвитку європейського суспільства, з особливим акцентом на останнє розширення ЄС. Зміна характеру кордонів, започаткування поняття "постзахідної" Європи пов'язують з іменем Г.Деланті (Г.Деланті, 2006; Г.Деланті, 2007). Переоцінено визначення поняття периферія, що сприймається за територію модернізації кордонів. У межах такої периферії зв'язок між

-
- Media, Intercultural Dialogue and the New Frontiers of Europe. Vol.3, Spring 2007, 205p.
 - Europe from Exclusive Borders to Inclusive Frontiers. Vol.4, Autumn 2007, 196p.
 - Religious Frontiers of Europe. Vol.5, Spring 2008, 189p.
 - Intercultural Dialogue and the European Space. Vol.6, Autumn 2008, 210p.
 - Europe and the Neighbourhood. Vol.7, Spring 2009, 208p.
 - Europe and Its Economic Frontiers. Vol.8, Autumn 2009, 184p.
 - The Cultural Frontiers of Europe. Vol.9, Spring 2010, 196p.
 - The Geopolitics of European Frontiers. Vol.10, Autumn 2010, 210p.

внутрішнім і зовнішнім є складним та амбівалентним. Хоча часто проявляється у винятковій формі, проте можемо її вважати за арену міжнародних переговорів (Р.Біделюкс, 2006). Під заголовком “Переосмислення європейських кордонів” (Ф.Марон, 2007) EUROLIMES підтримав ряд дебатів стосовно процесу розширення.

Вступ країн Центральної та Східної Європи до європейського простору є однією з тем, якою займається EUROLIMES (Й.Кундера, 2007). Статистичні міркування показують, що лише кілька держав задовольнили критерії маастрихтської конвергенції, що ставить під сумнів доцільність використання таких критеріїв у випадках країн, що перебувають у процесі перетворень. На думку авторів, суттєві переваги країни РЕСО після їх вступу до Європейського простору очікувано будуть суттєвішими, ніж їх економічні затрати. Один з випусків журналу присвячений саме впливу світової економічної кризи на європейські економічні кордони (EUROLIMES Vol.8, 2009).

Торгівля людьми та міграція в Східній та Південно-Східній Європі також відіграє важливу роль, через це IERS займався і цим питанням у ході своїх досліджень (В.Чіочін, 2006; П.Гаврілі, 2007; С. Матяш, 2010). Таким чином, торгівля людьми вже торкається й центральноєвропейських кордонів (С.Геміе, 2010). Саме тому для окремих країн ставиться за обов'язок зміцнення прикордонної безпеки, охорони, з метою боротьби та запобігання торгівлі людьми. Облаштування та обслуговування безпосередніх комунікаційних каналів повинні зміцнити зв'язки між прикордонними органами. Це, зокрема, означає тісну співпрацю між прикордонними органами та державними структурами, напр.: поліцією, прокуратурою, громадськими організаціями та ін.

Одна з наступних тем дослідження IERS – це імідж та ідентичність кордонів нової Європи. Помітним є спірний імідж кордонів: починаючи з релятивних процесів і закінчуючи кордонами у глобалізованому контексті (Д.Дуна,

2009); у Східній та Центральній Європі від девальвації поняття суверенітету до намірів західних держав перекривання кордонів перед іммігрантами та перед робочою силою країн, які мають намір вступу (Й.Рупнік, 2007). У розширеній Європі переміна осудження кордонів перебуває в процесі перетворення (М.М.Таварес-Ріберіо, 2003), а схвалення змін перетворюється на важливу наукову справу.

Фабієнн Марон вважає, що вплив розширення ЄС 2004 та 2007 років зі зростаючою мобільністю, попередньою та повторною міграцією, торговельними відносинами, освітою, глобалізацією підвищили культурні, релігійні та мовні взаємозв'язки в межах та за межами Європи (Ф.Марон, 2007; З.Іштванфоя, 2009).

У такому багатокультурному європейському суспільстві та на арені постійного розширення роль діалогу між культурами та ЗМІ стає надто важливою з точки зору збереження культурної колоритності Союзу, а також з огляду на повагу до спільних цінностей та збереження когезії (М.Чабанна, 2009; Г.Шілаші, А.Догару, 2009). ЗМІ створюють можливість ведення діалогу для Європи з метою встановлення зносин з сусідніми державами (І.Хорга, 2007; Р.Ла Броссе, 2007; Маловіц, 2007). В такому вигляді прикордоння набуває трансферної якості у позитивному розумінні, оскільки виникає можливість посередництва, взаємообміну цінностями, ідеями та проектами (Р.Режовгазі, 2007).

Сутність міжкультурного діалогу в тому, що пізнаємо відмінності та колорит простору нашого буття (Т.Пінейро, 2008). Такі відмінності думок, поглядів чи цінностей існують як у межах культури, так і серед різних культур. Міжкультурний діалог реагує на подібні відмінності таким чином, що намагається зрозуміти іншого, цим розпочавши інтеракцію, метою якої є обмін думками та цінностями (А.Марга, 2009). Це дає нам поштовх до визначення власних культурних бар'єрів та до виходу за їх рамки. Бар'єри можуть носити політичний, економічний, культурний... і т.п. характер, але мова може йти

і про мовні бар'єри (І.Хорга, М.Бріє, 2010). Як будь-які інші, мовні бар'єри є динамічними та у значній мірі залежать від змін політичних кордонів (В.Клімен-Феррандо, Е.Г.Угалде, 2006).

Кордони як політичні реалії можуть перетворитися у культурні (EUROLIMES Vol.9). Кордони як елементи визначення "іншості" торкаються і проблем меншин (П.Антес, 2008; Е.Банус, 2007, Г.Контогеоргіс, 2008). Фізичні кордони у ментальному розумінні часто проявляються у вигляді культурних бар'єрів. Такі ментальні бар'єри намагаються в абсолютній мірі відокремити свою культуру від "іншої" культури (Е.Бануш, 2006).

Інститут IERS включився у дебати про нові східні кордони ЄС з приводу субсидіарності Лісабонської угоди з новітнім підходом, і не тільки з теоретичної точки зору, але й конкретними дослідженнями з особливим акцентом на визначальну частину східної периферії ЄС, а саме на румунсько-угорсько-українську прикордонну смугу (С.Мітряєва, 2008), чи на румунсько-молдовсько-український кордон (Н.Дандіс, 2009). Також особливу увагу звертаємо на економічні, суспільні та культурні аспекти транскордонного співробітництва: залучення інвестицій через спеціальне законодавче середовище економічної діяльності між Україною та ЄС (О.Єгорова, 2009). Досліджували можливості використання залізничного транспорту "Інтерсіті" між Україною та Угорщиною; комплексного розвитку сільської місцевості, реабілітації навколишнього середовища та екотуризму в угорсько-румунсько-українському потрійному прикордонному регіоні (З.Раффаї, 2010). Розробили туристичні програми та програми територіального розвитку угорського, румунського, українського прикордонного регіону (Ж.Радіч, 2008; А.Ліеш - Д.Другас, 2006; А.Стурза, 2006); досліджували освітні можливості угорсько-румунсько-українського прикордоння (К.Теперіч, 2007).

Висновки

Результати досліджень авторів статей EUROLIMES та наукових збірок, видань Інституту IERS свідчать про те, що перспективи майбутнього Європи неможливо передбачити без урахування ідентичності та поняття виміру кордонів, оскільки європейське суспільство є фундаментально відкритим (І.Хорга - І.Шулі-Закар, 2010). Європейська криза наших днів знову виносить проблеми кордонів на поверхню (Б.Геремек, 2007). Етапи розширення змінили поняття внутрішнього сепаратизму (М.М.Таварес-Рібеіро, 2004) та поставили під сумнів такий ментальний бар'єр, як це спостерігалось при вивченні географічного горизонту європейської інтеграції. У ході цього процесу європейські кордони визначаються географією, пріоритетами цінностей та політичним волевиявленням (І.Хорга - І.Шулі-Закар, 2010). Наприклад, копенгагенські критерії визначають європейські кордони, посиляючись на фундаментальні цінності, які вже прийнято країнами попереднього вступу (Н.Паун, Г.Чічео, 2010; І.Поп, 2009). Варто зазначити, що ці цінності не примушують Європу "зачиняти свої ворота" після кожного розширення, оскільки сучасні перетворення та взаємозалежні ринки виключають таку можливість (З.Бауман, 2004).

Актуальні переговори та домовленості свідчать про те, що Європа не бажає стати "цілісним", визначеним кордонами штатом. Факт існування кризового стану, як і певні сумніви, становлять елемент європейського процесу. Вирішення цих проблем ховається в поглибленні внутрішніх процесів реформ ЄС через адаптивну політику у визначенні європейського громадянства, доповненні історичної свідомості, у балансі конкурентоспроможної політики розвитку та суспільної політики, а також у ролі імміграції в європейському суспільстві. З іншого боку, рішення маємо знайти шляхом побудови спільної свідомості та сприйняття специфічності, у певному динамічному кодексі етики, в якій визначення кордону

трактують як діалог, а не конфлікт. Співробітники першого в Центральній-Східній Європі транскордонного – йому вже скоро шість років - дослідницького Інституту Дебрецен-Орадеа (IERS) “Jean Monnet” продовжуватимуть свою важливу роботу і в майбутньому (І.Хорга, І.Шулі-Закар, 2010).

Список використаних джерел

- 1) Abonyiné P. J. (2008) A comparative analysis of social-economic-infrastructure indices in the micro-regions of the Hungarian-Romanian border counties, In: Süli-Zakar I. (ed.) *Neighbours and Partners: On the two sides of the Border*, Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, pp. 353-358. I
- 2) Ambrus L. A. (2008) Some aspects on the sanitary service and institutions in the Bihar - Hajdú- Bihar Euroregion In: Süli-Zakar I. (ed.) *Neighbours and Partners: On the two sides of the Border*, Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, pp. 359-366.
- 3) Antes, P. (2008) Religious Borders in Decomposition In: *Eurolimes*, volume 5, pp.152-158.
- 4) Aubert A., Csapó J. (2008) Tourism cooperation opportunities in the Danube-Drava-Sava Euroregion. In: Süli-Zakar I. (ed.) *Neighbours and Partners: On the two sides of the Border*, Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, pp. 299-308.
- 5) Balibar, E. (2004) “Europe as Borderland” In: *The Alexander Humboldt Lecture in Human Geography*, Nijmegen University, 10 November.
- 6) Balogh P. (2006) The integration of Romania and its neighbours into the EU: A threat to European security, In: *Eurolimes*, volume 2, pp. 130-140.
- 7) Banus, E. (2006) Cultural relevance of the border”, In: *Eurolimes*, 2, pp. 198-204,
- 8) Banus, E. (2007) Images of openness - Images of closeness, In: *Eurolimes*, volume
- 9) 4, pp. 134-141.

- 10) Bauman, Z. (2004) *Europe. An Unfinished Adventure*, Cambridge University Press.
- 11) Benedek J. (2006) The system of settlements from the perspective of cooperation beyond the frontier from the region Satu Mare (Romania) - Szabolcs -Szatmar -Bereg (Hungary), In: Süli-Zakar I., Horga, I. (coord) *Regional Development in the Romanian-Hungarian Cross-Border Space - From national to European Perspective*, pp. 371-380.
- 12) Bideleux, R. (2006) The limits of Europe, In: *Eurotimes*, volume 1, pp. 59-76.
- 13) Blomquist, A. (2006) "One city- Two Images - Two Communities: The Case of the Romanian Hungarian City of Satu Mare/Szatmárnémeti, In: *Eurotimes*, volume 2, pp. 37-44.
- 14) Bosnyák I. (2006) Analysis of the Competitiveness in Regions of the Hungarian -Romanian Border, In: Süli-Zakar I., Horga, I. (coord) *Regional Development in the Romanian-Hungarian Cross-Border Space - From national to European Perspective*, pp. 317-324.
- 15) Chabanna, M. (2008) The promotion of Intercultural Dialogue in the Carpathian Euroregion States (Involvement of Civil Society in the Implementation of a Cultural Policy), In: *Eurotimes*, volume 6, pp. 45-62.
- 16) Christiansen, T., Petito, F., Tonra, B. (2000) "Fuzzy Politics around Fuzzy Borders: The European Union's "Near Abroad", In: *Cooperation Conflict*, vol. 35 nr. 4, pp. 389-416.
- 17) Ciocan, V. (2006) The european perspective of the „local border traffic” at the Romanian-Hungarian Border, Süli-Zakar I., Horga, I. (coord) *Regional Development in the Romanian-Hungarian Cross-Border Space - From national to European Perspective*, pp. 253-262.
- 18) Ciocan, V. (2006) The role of migration in Development: Realizing the Potential of Human Mobility in Horga, I. & Süli-Zakar I. (coord.) *Challenges and Perspectives in the Regional and Euroregional Issues in the New Europe*, Oradea, Oradea University Press, pp. 113-118.
- 19) Climent -Ferrando, V.; Ugalde, E., G. (2006) "EU Enlargements

- and its Linguistic Borders: A Historical Review, In: *Eurolimes*, volume 1, pp. 136-143.
- 20) Contogeorgis, G. (2008) "Religion and Politics in the Nation State and the European Union, In: *Eurolimes*, volume 5, pp. 72-81.
 - 21) Csordás L. (2008) Spatial spread and the development of tourism. Motivations of the foreign visitors in the border regions of the Northeast Great Hungarian Plain, In: Süli-Zakar I. (ed.) *Neighbours and Partners: On the two sides of the Border* Debrecen. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, pp 315-322.
 - 22) Czimre K. (2006) Cross-border co-operations with the participation of Hajdú-Bihar County, In: Süli-Zakar I., Horga, I. (coord) *Regional Development in the Romanian-Hungarian Cross-Border Space - From national to European Perspective*, Debrecen, a Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, pp. 23-32.
 - 23) Czimre K. (2007) Cross-border co-operation in Europe: scientific research. In *Eurolimes*, volume 4, pp. 78-89.
 - 24) Dandis, N. (2009) Cross-border cooperation - a strategic dimension of European Neighbourhood at the Eastern Frontier of the EU, In: *Eurolimes*, volume 7, pp. 35-48.
 - 25) Dávid L, Bujdosó Z., Tóth G. (2008) "Tourism planning in the Hajdú-Bihar-Bihar Euroregion, Süli-Zakar I. (ed.) *Neighbours and Partners: On the two sides of the Border*, Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, pp. 323-332.
 - 26) Delanty G. (2006) Borders in a changing Europe: Dynamics of Openness and Closure, in: *Eurolimes*, volume 1, pp. 46-58.
 - 27) Delanty G. (2007) Peripheries and Borders in a Post-Western Europe in *Eurolimes*, volume 4, pp. 58-68.
 - 28) Diana, C. (2010) Consideration Regarding To The Intensification Of The Romanian-Hungarian Cooperation In The Domain Of Fiscal Administration, In: Horga, I., Süli-Zakar I., *Cross-Border Cooperation Partnership. With special regard to the Hungarian-Romanian-Ukrainian tripartite border*,

- Debrecen -Oradea, pp. 167-172.
- 29) Duna, D. (2009) Approaching the Northern and Southern Neighbours of the European Union, In: *Eurolimes*, volume 7, pp. 10-21.
 - 30) Faur, A. (2006) New aspects concerning the situation of the Romanian-Hungarian Border (1944-1945), In: *Eurolimes*, volume 2, pp. 123-129.
 - 31) Gemie, S. (2010) Re-defining refugees: nations, borders and globalization in *Eurolimes*, volume 9, pp. 28-37.
 - 32) Geremek, B., Picht, R. (2007) *Visions d'Europe* Paris, Odile Jacob.
 - 33) Gödör Zs. (2008) Changing dimensions of labour and employment in Hungary and Romania, In: Süli-Zakar I. (ed.) *Neighbours and Partners: On the two sides of the Border*, Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, pp. 91-98.
 - 34) Griffiths, R. T., Quispel Chris, G. (2006) "When borders move: An agenda for historical research in *Eurolimes*, volume 1, pp. 34-45.
 - 35) Gulyás L., Sisak E. (2009) "Survey of Urban Competition between Szeged and Timiçoara, In: *Eurolimes*, volume 8, pp. 57-65.
 - 36) Györffy I. (2008) Influence of the transport infrastructure on the territorial cohesion in Süli-Zakar I. (ed.) *Neighbours and Partners: On the two sides of the Border*, Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, pp. 367-374.
 - 37) Hinfray, N. (2006) **Potentialités** et obstacles de la politique eurorégionale au sein des nouveaux Etats membres. Réflexion à partir du cas de l'euroregion Biho (Roumanie) - Hajdú-Bihar (Hongrie), In: *Eurolimes*, volume 2, pp. 174-185.
 - 38) Hofmann, M. (2008) New spatial theories and their influence on intercultural dialogue Observing relational space in Oradea, In: *Eurolimes*, volume 6, pp. 92-100.
 - 39) Hofmann, M. (2009) Intercultural dialogue and the urban space - Observing relational space of Oradea, In: Horga, I., Grigore Silasi, Süli-Zakar I., Stanislaw Sagan (coord) *The European Parliament, Intercultural Dialogue and European*

- Neighbourhood Policy*, University of Oradea Press, pp. 165-176.
- 40) Horga, I. (2003) "Un nouveau paradigme de l'identité européenne: le droit d'autonomie personnelle, In: Maria Manuéla Tavares Ribeiro (eds) *Europa em Mutação. Cidadania. Identidades. Diversidade Cultural*, Coimbra. Quarteto, pp. 263-289.
 - 41) Horga, I. (2006) Why Eurolimes, In: *Eurolimes*, volume 1, pp. 5-13.
 - 42) Horga, I. (2007) The Role of Media in Changing the Meaning of Borders, In: *Eurolimes*, vol. 3, Oradea University Press, pp. 28-47.
 - 43) Horga, I. (2010) The multilevel governance (MLG) and the respect of the subsidiarity principle, In: I. Horga - Süli-Zakar I., (eds.) *Cross-Border Cooperation Partnership. With special regard to the Hungarian-Romanian-Ukrainian tripartite border*, Debrecen - Oradea, pp. 167-172.
 - 44) Horga, I. - Süli-Zakar I. (eds.) (2006) Challenges and Perspectives. - Regional and Euroregional Issues in the New Europe. Institute for Euroregional Studies. Oradea-Debrecen, Metropolis Sri. Oradea. 198 p.
 - 45) Horga, I. Süli-Zakar I. (2006) *Challenges and Perspectives in the Regional and Euroregional Issues in the New Europe*, Oradea, Oradea University Press.
 - 46) Horga, I., Brie, M. (2009) La coopération interuniversitaire aux frontières extérieures de l'Union Européenne et la contribution à la politique européenne de voisinage, In: Horga, I., Grigore Silaçi, Suli-Zakar I., Stanislaw Sagan (coord) *The European Parliament, Intercultural Dialogue and European Neighbourhood Policy*, Oradea, Oradea University Press, pp. 232-252.
 - 47) Horga, I., Silaçi, G., Suli-Zakar I., Sagan, S. (2009) *The European Parliament, Intercultural Dialogue and European Neighbourhood Policy*, Oradea, Oradea University Press.
 - 48) Horga, I., Brie, M. (2010) Europe: A Cultural Border, or a Geocultural Archipelago, In: *Eurolimes*, volume 9, pp. 153-166.
 - 49) Horga, I. - Süli-Zakar I. (eds.) (2010) *Cross-Border Partnership*

- with Special Regard to the Hungarian-Romanian-Ukrainian Tripartite Border. University of Oradea Press, Oradea-Debrecen, 264 p.
- 50) Ilies, A. (2002) La phase de pre-adhesion a l'Union Européenne: differences de cooperation transfrontalière a la frontière roumaine avec la Hongrie et l'Ukraine. In: Mosella, Tome XXVII., 3-4, Metz.
- 51) Ilies, A., Grama, V. (2006) The Dynamics of the Frontier System within the Political Territorial EU Space (ECCS, EEC, EC and EU) 1957-2006. In: Revista Romana de Geografie Politica. Year VIII, 2, Oradea, pp. 11-40.
- 52) Ilies, A., Hies, D., Grama, V. (2007) European Political Borders Typology according to the Natural Background Particularities. In: Revista Romana de Geografie Politica, Year IX., 2, Oradea, pp. 64-73.
- 53) Ilies, A., Wendt, J., Grama, V. (2008) The Euroregional transfrontier cooperation Romanian-Romanian at the EU external Frontier (2008). In: Revista Romana de Geografie Politica, Year X., 2, Oradea, pp. 100-107.
- 54) Ilies, A., Grama, V., Wendt, J., Bodocan, V. (2009) Geographical management of a Borderless Area at the Internal/External Border of NATO and EU. Romanian Case (I). In: Revista Romana de Geografie Politica, Year XI., 2, PP. 166-175.
- 55) Ilies, A. (2010) Euroregional cross-border cooperation premises at the eastern external border of EU. Romania - borders and borderlands. Geography Institute of University of Gdansk - Bernardinum, Gdansk-Pelplin, Poland. PP-54-68.
- 56) Ilies, A. - Drugas, D. (2006) Carpathian Euroregion and the European Union external Frontier. Aspects of Political Geography, In: Suli-Zakar I., Horga, I. (coord) *Regional Development in the Romanian-Hungarian Cross-Border Space - From national to European Perspective*, pp. 119-128.
- 57) Istvánfóyá, Z. (2009) Narrative fiction as means of crossing borders, In: *Eurolimes*, volume 7, pp. 104-112.

- 58) Khonde, M. B. (2009) La place de la formation des techniciens de la coopération transfrontalière pour l'Euro région Bihor-Hajdu-Bihar en Hongrie et en Roumanie, In: Horga, I., Grigore Silaçi, Süli-Zakar I., Stanislaw Sagan (coord) *The European Parliament, Inter cultural Dialogue and European Neighbourhood Policy*, University of Oradea Press, pp. 155-164.
- 59) Kornádi M. (2006) The potential roles of place marketing in border regions, In: *EuroTimes*, volume 2, pp. 80-86.
- 60) Kovács M. Cs. (2006) Types of migration in Romania during the period of economic transition, In: Süli-Zakar I., Horga, I. (coord) *Regiont ' Development in the Romanian-Hungarian Cross-Border Space - From national to European Perspective*, pp. 207-212.
- 61) Kozma G. (2006) The use of cross-border cooperation and border location in place marketing, In: *EuroTimes*, volume 2, pp. 74-79.
- 62) Kozma G. (2006) The use of cross-border co-operation and border location in place marketing in Horga, I. & Süli - Zakar István (coord.) *Challenges and Perspectives in the Regional and Euroregional Issues in the New Europe*, Editura Universității din Oradea, pp. 153-159.
- 63) Kozma G. (2008) Characteristic features of the economic management of local authorities in the western and the eastern border areas of Hungary, In: Süli-Zakar I. (ed.) *Neighbours and Partners: On the two sides of the Border*, Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, pp. 19-26.
- 64) Kundera, J. (2007) L'Europe élargie sans frontière monétaire, In: *EuroTimes*, volume 4, pp. 69-77.
- 65) La Brosse, R. (2007) Dialogue interculturel, diversité culturelle et régulation des médias, In: *EuroTimes*, vol. 3, Oradea University Press, pp. 12-18.
- 66) Marga, A. (2009) Democracy as Form of Life, In: *EuroTimes*, vol. 8, Autumn 2009, pp. 141-154.
- 67) Maron, F. (2007) Les nouvelles frontières de l'Europe: repenser les concepts, In: *EuroTimes*, volume 4, pp. 112-124.

- 68) Mátyás Sz. (2010) Analysis and Main Criminal Statistic Indexes of the Criminal Situation of Hajdú-Bihar County and Debrecen. In: *Cross-Border Partnership. With special regard to the Hungarian-Romanian-Ukrainian tripartite border*, Debrecen - Oradea, pp. 109-111.
- 69) Mytryayeva, S. (2008) Transborder cooperation on the new eastern borders of EU In: Süli-Zakar I. (ed.) *Neighbours and Partners: On the two sides of the Border*, Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, pp. 161-166. .
- 70) Nicolaides, K. (2007) "Les fins de l'Europe" In: Bronislaw Geremek & Roben Picht (ed) *Visions d'Europe*, Paris, Odile Jacob, pp. 275-29.
- 71) Nicolaides, K. (2003) "Turkey is European... for Europe's sake", In *Turkey and European Union: From Association to Accession?* Netherland Foreign Minister, January 2004.
- 72) Oláh A., 2010, Hungary - Romania - Ukraine trilateral border area and its potential, In: Horga, I., Süli-Zakar I., *Cross-Border Cooperation Partnership. With special regard to the Hungarian-Romanian-Ukrainian tripartite border*, Debrecen -Oradea, pp. 48-56.
- 73) Páun, N., Ciceo, G. (2010) The limits of Europeanness. Can Europeanness stand alone as the only guiding criterion for deciding Turkey's EU membership? in *Eurolimes*, volume 9, pp. 90-104.
- 74) Péntes J. - Molnár E., (2007) Analysis of the economical potential in Bihor and Hajdú-Bihar, In: *Eurolimes*, vol. 4, pp. 23-34.
- 75) Pfetsch, F. R. (2007) Borders: Cause of Conflict or Catalyst for Peace? in *Eurolimes*, volume 4, pp. 12-18.
- 76) Pinheiro, T. (2008) Emigration, Immigration and Interculturality: the Meaning of the European Year of Intercultural Dialogue in Portugal, In: *Eurolimes*, volume 6, pp. 63-74.
- 77) Pop, I. (2009) The Assessment of the European Neighbourhood

- Policy in the South Caucasus: What the European Union can do?, In: *Eurotimes*, volume 7 pp 22-34.
- 78) Preda, R. (2008) Christianity and the Limits of Europe. A Social- Theological Approach, In: *Eurotimes*, volume 5, pp. 120-150.
- 79) Radics Zs. (2008) Tourist-territorial development program in the Hungarian-Ukrainian border. In: Süli-Zakar I. (ed.) *Neighbours and Partners: On the two sides of the Border*, Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, pp. 333-344.
- 80) Raffay Z. (2010) Complex rural development, habitat rehabilitation and ecotourism in the Hungarian-Romanian-Ukrainian triple border region, In: Horga, I., Süli-Zakar I., *Cross-Border Cooperation Partnership. With special regard to the Hungarian-Romanian-Ukrainian tripartite border*, Debrecen -Oradea pp. 191-197.
- 81) Rehn O. (2006) *Europe's Next Frontiers*, Nomos Publishing House.
- 82) Rezsöházy R. (2007) The cultural frontiers of Europe: Our common values, In: *Eurotimes*, volume 4, pp. 164-170.
- 83) Rupnik, J. (2003) L'Europe Centrale et les Balkans a la recherche de d'un substitut d'empire, In: Anne -Marie le Gloanec et Aleksander Smolar (eds) *Entre Kant et Kosovo*, etudes offertes a Pierre Hassner, Paris, Presses de Sciences - Po, pp. 339-360.
- 84) Rupnik, J. (2007, "La nouvelle frontiere" de l'Europe: quels confins pour une Europe elargie?", In: Brjnislav Geremek and & Robert Pitch (ed) *Visions d'Europe*, Paris, Odile Jacob, pp. 229-316.
- 85) Sebestyén E. (2008) Realization of intercity railway passenger traffic between Hungary and Ukraine, In: Süli-Zakar I. (ed.) *Neighbours and Partners: On the two sides of the Border*, Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, pp. 389-394.
- 86) Silasi, G. - Dogaru, A. (2009)The Romanian Bánat "Best Practice" of Intercultural Awareness in Horga, I., Grigore Silași, Süli-Zakar I., Stanislaw Sagan (coord) *The European Parliament, Intercultural Dialogue and European Neighbourhood*

- Policy*, University of Oradea Press, pp. 151 -154.
- 87) Skonc E. (2008) The regional relations of the School Alliance of Bihar and its importance in the cross-border cooperation, In: Süli-Zakar I. (ed.) *Neighbours and Partners: On the two sides of the Border*, Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, pp. 265-270.
 - 88) Soproni, L. (2006) Cross -border identity in Building a Regional Brand: the Northern Transylvania Region, In: *Eurolimes*, volume 2, pp. 54-63.
 - 89) Soproni, L. - Horga, I. (2009) The Romanian - Hungarian Border, link or delimitation for the post-adhesion process of Romania and Hungary, In: *Eurolimes*, volume 8, pp. 43-56.
 - 90) Soproni, L. - Popoviciu, A. C. (2006) North-West Region- North Transylvania, looking for a brand with a cross-border dimension in Süli-Zakar I., Horga, I. (coord) *Regional Development in the Romanian-Hungarian Cross-Border Space - From national to European Perspective*, Debrecen, a Debreceni
 - 91) Stasac, M. (2006) Socio-economic and natural indicators of rural settlements development in Crisurilor Plain (Campia Crisurilor), In: Süli-Zakar I., Horga, I. (coord) *Regional Development in the Romanian-Hungarian Cross-Border Space - From national to European Perspective*, pp. 397-402.
 - 92) Stefanescu, B. (2010) Rural Cultural Border in *Eurolimes*, volume 9, pp. 66-74.
 - 93) Sturza, A. (2006) Cross-border cooperation and neighbourhood programs between Romania and Ukraine in *Eurolimes*, volume 2, pp. 87-94.
 - 94) Süli-Zakar I. (1992) A Study of State Borders as Factors Blocking Socio-Economic Progress in North-Eastern Hungary. - Geographical Review (Földrajzi Közlemények). CXVI. (XL.) vol., International Edition, pp. 53-64.
 - 95) Süli-Zakar I. (1992) Az államhatár társadalmi-gazdasági fejlődést akadályozó hatásának vizsgálata ÉK-Magyarország határ menti területein. - Földrajzi Közlemények CXVI. (XL.) kötet, 1-2. szám, pp. 45-56.

- 96) Süli-Zakar I. (2003) A Kárpátok Eurorégió Interregionális Szövetség tíz éve. - Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen, 421 p.
- 97) Süli-Zakar I. (2003) The Role of the Carpathian Euroregion in the Cross-border Cooperations Operating Along the Borders of Hungary. - Würzburger Geographische Manuskripte, Heft 63, Würzburg 2003. pp. 7-20.
- 98) Süli-Zakar I. (2006) Regions for the United Europe, In: *Eurolimes*, volume 1, pp.16-33.
- 99) Süli-Zakar I. (2006) A Euroregional Contact Region - where three borders meet In: Süli-Zakar I., Horga, I. (coord) *Regional Development in the Romanian Hungarian Cross-Border Space – From national to European Perspective*, pp. 77-90.
- 100) Süli-Zakar I. (2008) *Neighbours and Partners: On the two sides of the Border*, Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó.
- 101) Süli-Zakar I. (2009) The role the Euroregions and Eurometropolises in the Etherelization of the Borders in the Eastern Periphery of the European Union, In: *Eurolimes*, vol. 7, Spring 2009, pp. 139-147.
- 102) Süli-Zakar I. (2009) System Problems of the Transborder Cooperation in the Carpathian Euroregion. - In: *Transborder Cooperation on the New Eastern EU Border*, (eds: Zhalilo Y. - Mytryayeva S.) Uzhgorod 2009, pp. 199-212.
- 103) Süli-Zakar I. (szerk.) (2007) A határok és a határon átnyúló (CBC) kapcsolatok szerepe a kibővült Európai Unió keleti perifériáján. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen, 417 p.
- 104) Süli-Zakar I., Horga, I. (2006) *Regional Development in the Romanian-Hungarian Cross-Border Space - From national to European Perspective*, Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó.
- 105) Süli-Zakar I. - Horga, I. (eds.) (2007) *Regional Development in the Romanian-Hungarian Cross-Border Space - from*

- National to European Perspective. -DE Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen, 420 p.
- 106) Tagai G. - Péntes J. - Molnár E. (2008) Methods of the analysis of integration effect on border areas - the case of Hungary, In: *Eurolimes*, volume 6, pp 150-159.
- 107) Tarpai J. (2010) Cross-border Cooperation at the Ukrainian-Romanian-Hungarian borderland, with special focus on tourism, In: Horga, I., Süli-Zakar I., *Cross-Border Cooperation Partnership. With special regard to the Hungarian-Romanian-Ukrainian tripartite border*, Debrecen -Oradea, pp. 218-225
- 108) Tatrai P. (2008) Interethnic neighbourhood in Romanian border towns in Süli-Zakar I. (ed.) *Neighbours and Partners: On the two sides of the Border*, Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, 151 -160.
- 109) Tavares-Ribeiro, M. M. (2003) (eds) *Európa em Mutaqao. Cidadania. Identidades. Diversidade Cultural*, Coimbra, Quarteto.
- 110) Teperics K. (2006) Roots of the joint human resource development in Debrecen and Oradea in Süli-Zakar I., Horga, I. (coord) *Regional Development in the Romanian-Hungarian Cross-Border Space - From national to European Perspective*, pp. 149-158.
- 111) Teperics K. (2006) Schengen Challenging the Educational System for the Hungarians Living Abroad in Horga, I. & Süli - Zakar István (coord.) *Challenges and Perspectives in the Regional and Euroregional Issues in the New Europe*, Editura Universitáti din Oradea, pp. 45-49.
- 112) Teperics K. (2007) "Education co-operations along the Hungarian-Romanian-Ukrainian border, In: *Eurolimes*, volume 4, pp. 37-48.
- 113) Ticu, O. (2008) Moldova between the Near Abroad Policy of the Russian Federation and the Neighbourhood Policy of the European Union in *Eurolimes*, volume 6, pp. 160-169.
- 114) Toca, C. V. (2009) Projet of the Debrecen-Oradea Cross-border Agglomeration, In; I.Horga, G. Silasi, I. Süli-Zakar, Stanislav Sagan, *The European Parliament, Intercultural Dialogue and*

- European Neighbourhood Policy*, Oradea University Press, 2009, pp 253-260.
- 115) Toca, C. V. - Horga, I. (2008) Sociological research. Thinking the future together the Debrecen-Oradea cross-border agglomeration, In: Süli-Zakar I. (ed.) *Neighbours and Partners: On the two sides of the Border*, Debrecen, Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadó, pp. 73-82.
- 116) Toca, C. (2006) Sociological Research: University of Oradea's Students Knowledge Regarding the Bihar - Hajdu Bihar and Carpathian Euroregions in Süli-Zakar I., Horga, I. (coord) *Regional Development in the Romanian-Hungarian Cross-Border Space - From national to European Perspective*, pp. 129-136.
- 117) Toca, C. V. - Stoica, A. (2010) Romanian-Hungarian cross-border cultural and educational relations, In: Horga, I., Süli-Zakar I., *Cross-Border Partnership. With special regard to the Hungarian-Romanian-Ukrainian tripartite border*, Debrecen-Oradea, pp. 70-76.
- 118) Tömöri M. (2006) The Role of Shopping Tourism in Debrecen, In: Süli-Zakar I., Horga, I. (eds.) *Regional Development in the Hungarian Cross-Border Space - From national to European Perspective*, pp. 403-410.
- 119) Tömöri M. (2009) Adalékok a hazai és a debreceni bevásárlóturizmus vizsgálatához. In: Süli-Zakar I. (szerk.) *Acta Iuventutis Geographica*. DE Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, pp. 101-108.
- 121) Tömöri M. (2010) Spatial Diffusion of Metro Cash & Carry focusing on Hungary and Romania, In: Horga, I., Süli-Zakar I. (eds.) *Cross-Border Partnership. With special regard to the Hungarian-Romanian-Ukrainian tripartite border*, Debrecen-Oradea, pp. 131-136.
- 122) Várhelyi T., Müller A. (2008) "Spa tourism and regional development: it can be more successful with cross-border cooperation, In: Süli-Zakar I. (ed.) *Neighbours and Partners: On the two sides of the Border*, Debrecen, Debreceni Egyetem

- Kossuth Egyetemi Kiadó, pp. 309-314.
- 123) Veres L. (2006) Transport networks and regional accessibility, In: Süli-Zakar U Horga, I. (coord) *Regional Development in the Romanian-Hungarian Cross-Border Space - From national to European Perspective*, Debrecen, ^aDebreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója pp. 223-228.
- 124) Yehorova, O. (2009) Investment attractiveness of special legal regimes of economic activity in Border regions between Ukraine and the EU, I¹¹, *Eurolimes*, volume 8, pp. 32-40.
- 125) Zainea, I. (2006) Normalization of the Romanian-Hungarian relations and euro-atlantic integration, In: Süli-Zakar I., Horga, I. (coord) *Regional Development in the Romanian-Hungarian Cross-Border Space - From national to European Perspective*, Debrecen, a Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, pp. 53-60.
- 126) Zielonka, J. (2002) *Europe Unbund: Enlarging and Reshaping the Boundaries of the European Union*, Londres, Routledge.
- 127) Zielonka, J. (2006) *Europe as Empire*, Oxford University Press.

Шули-Закар И., Хорга И., Илиеш А., Томори М., Цока К.В.
Вклад Института евроинтеграционных исследований (IERS)
Дебрецен-Орадеа и Европейского центра повышения квали-
фикации «Jean Monnet» в качественную трансформацию вен-
герско-румынской границы.

В статье на примере венгерско-румынской границы делается попытка показать, как изменилась природа границ от закрытых к открытым. Изложено содержание наработок венгерских и румынских авторов - сотрудников Института еврорегиональных исследований (IERS) Дебрецен-Орадеа, Европейского центра повышения квалификации «Жан Моне», совместно разработанных проектов. Приобретенный авторами опыт развития трансграничного сотрудничества может пригодиться другим приграничным территориям в контексте расширения Европейского Союза.

Ключевые слова: трансграничное сотрудничество, восточное приграничье ЕС, венгерско-румынская граница, IERS.